

Institut za medije Crne Gore
Montenegro Media Institute

Mirovni inštitut
Inštitut za sodobne družbene in politične študije
The Peace Institute
Institute for Contemporary Social and Political Studies

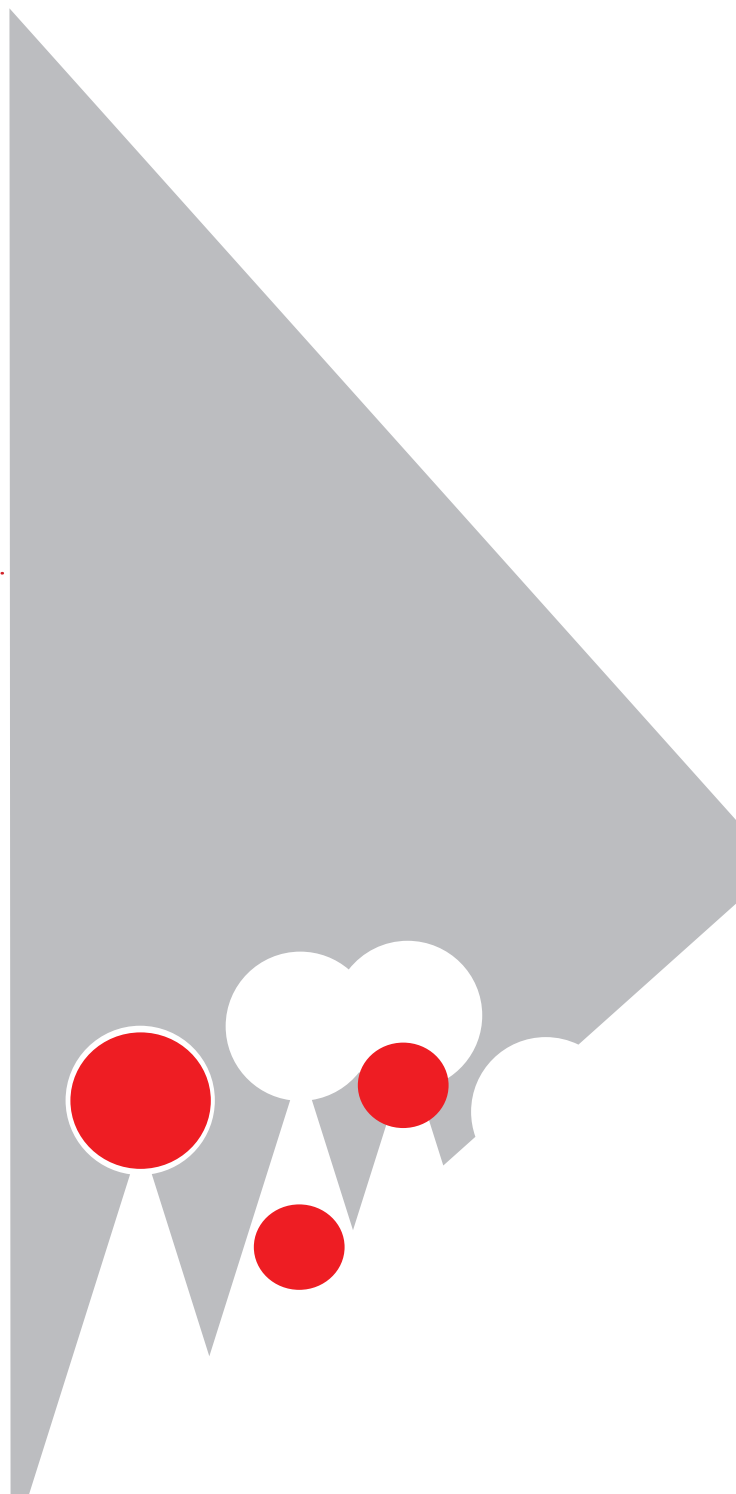

**ETIČKI IZAZOVI U ZAŠTITI PRAVA NA
PRIVATNOST U IZVJEŠTAVANJU MEDIJA
O NASILJU NAD ŽENAMA
SENZACIONALIZAM ISPRED ETIČNOSTI?**

(Analiza slučaja)

Projekat finansira
Evropska unija

Izveštaj je urađen u okviru projekta „Respekt – Za podizanje etičkih standarda u medijima i povjerenja građana u etičke medije“. Izveštaj je nastao uz finansijsku podršku Evropske unije. Za sadržaj ovog izveštaja isključivu odgovornost snose Institut za medije Crne Gore i autorka i on ni na koji način ne odražava stavove Evropske unije.

ETIČKI IZAZOVI U ZAŠTITI PRAVA NA PRIVATNOST U IZVJEŠTAVANJU MEDIJA O NASILJU NAD ŽENAMA

SENZACIONALIZAM ISPRED ETIČNOSTI?

(Analiza slučaja)

Dušanka Pejović

UVOD

Žrtve nasilja u porodici najčešće su žene, pokazuju sva globalna istraživanja. Prema podacima UN-a, prvi uzrok smrti ili invalidnosti među ženama od 15 do 45 godina je nasilje a ne bolesti ili saobraćajne nesreće. Posljednja studija UNDP i Ministarstva za ljudska i manjinska prava „Istraživanje o nasilju“ iz 2017. godine pokazuje da je skoro svaka druga žena u Crnoj Gori, tokom života bila izložena nekoj vrsti nasilja (psihološkog, fizičkog, ekonomskog ili seksualnog) od muževa ili partnera. Iz te međunarodne organizacije upozoravaju na to da je nasilje u porodici jedan od najradikalnijih oblika rodno zasnovanog nasilja i njegova rasprostranjenost, uprkos svim uložnim naporima, u Crnoj Gori se ne smanjuje. To, kako dodaju, pokazuje da su u našoj zemlji patrijarhalni stavovi i tradicionalni modeli ponašanja, koji su diskriminatorni i proističu iz rodnih stereotipa, i dalje veoma rasprostranjeni.¹

Iako se u društvu polako formira svijest da rodna ravnopravnost predstavlja društvenu vrijednost i da se položaj žena mora poboljšati, Studija o nasilju u porodici i nasilju nad ženama u Crnoj Gori pokazuje da svaki četvrti ispitanik smatra da je nasilje nad ženama opravdano a krivicu za nasilje pripisuje žrtvi.²

Mediji ne mogu riješiti problem nasilja nad ženama, ali mogu biti svojevrsni „zviždači“ tako što će skrenuti pažnju javnosti i informisati o tom problemu uz maksimalnu zaštitu prava na privatnost, sagledati ulogu i rad institucija, uraditi analitičku priču i ispratiti je do epiloga uz obezbjeđivanje provjerenih i tačnih informacija stavljenih u pravilan kontekst. Mediji tako doprinose prevenciji i podizanju svijesti javnosti o nasilju nad ženama kao društvenom problemu a ne pojedinačnom incidentu. Takva javnost ne samo da će osuđivati, već će i prijavlj-

1 UNDP. *Istraživanje nasilje u porodici i nasilje nad ženama*. 2017. Dostupno na: <http://www.un.org.me/Library/Gender-Equality/Istrazivanje%20UNDP%20o%20nasilju%20u%20porodici%20i%20nasilju%20nad%20zenama%202017.pdf>. Pristupljeno: 16. oktobar 2018.

2 NVO SOS telefon. *Studija o nasilju u porodici i nasilju nad ženama u Crnoj Gori*. 2012. Dostupno na: <http://www.un.org.me/Library/Gender-Equality/4%20studija%20o%20nasilju%20u%20porodici%20i%20nasilju%20nad%20zenama%20u%20Crnoj%20Gori.pdf>. Pristupljeno: 16. oktobar 2018.

vati nasilje i nasilnika. Zato izvještavanje o nasilju nad ženama zahtijeva posebnu senzibilisanost, poznavanje i primjenu etičkih i profesionalnih standarda ali i međunarodnih preporuka.

Kroz istraživanje u projektu „Respekt – za podizanje etičkih standarda u medijima i povjerenja građana u etičke medije“ želimo doprinijeti da mediji uoče izazove u izvještavanju o nasilju nad ženama i dosljedno primjenjuju etičke norme iz Kodeksa novinara. To podrazumijeva da novinari/novinarke eliminišu senzacionalizam i postignu senzibilisanost u izvještavanju o nasilju nad ženama i prije svega zaštite privatnost žrtve nasilja. Time bi se spriječila njihova dodatna viktimizacija, koja podrazumijeva neadekvatnu društvenu reakciju prema žrtvi, i stigmatizacija odnosno osuda sredine.

1. DOMAĆA REGULATIVA I MEĐUNARODNI DOKUMENTI O NASILJU U PORODICI

U domaćoj regulativi i međunarodnim dokumentima sadržane su definicije i regulacija nasilja u porodici odnosno nasilja nad ženama što doprinosi boljem razumijevanju tog problema i odgovornom izvještavanju o tome.

„Nasilje u porodici“ je nasilje do kojeg dolazi u porodici ili domaćinstvu i u koje spada i ono između bivših ili sadašnjih supružnika ili partnera, dok je „nasilje nad ženama“ usmjereno isključivo na žene i ne mora biti vezano samo za porodično okruženje.

Najvažniji zakoni u oblasti suzbijanja nasilja nad ženama u Crnoj Gori su Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, Zakon o rodnoj ravnopravnosti i Krivični zakonik. Crnogorsko zakonodavstvo ne definiše izraz „nasilje nad ženama“, već nudi u Zakonu o rodnoj ravnopravnosti definiciju „rodno zasnovanog nasilja“ u članu 7 stav 7. Ova definicija obuhvata svako „djelo kojim se nanosi ili može biti nanijeta fizička, mentalna, seksualna ili ekonomska šteta ili patnja, i prijetnja takvim djelom koja ozbiljno sputava lice da uživa u svojim pravima i slobodama u javnom ili privatnom životu, uključujući porodično nasilje, incest, silovanje i trgovinu ljudima...“³ Nasilje u porodici definiše se Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici u članu 2 kao „činjenje odnosno nečinjenje člana porodice kojim se ugrožava fizički, psihički, seksualni ili ekonomski integritet, mentalno zdravlje i spokojstvo drugog člana porodice, bez obzira na mjesto gdje je učinjeno.“⁴ Krivični zakonik Crne Gore u članu 220 propisuje da će se kazniti novčanom ka-

3 Skupština Crne Gore. *Zakon o rodnoj ravnopravnosti*. „Sl. list RCG“, br. 46/07 od 31.07.2007 i „Sl. list Crne Gore“, br. 73/10 od 10.12.2010, 40/11 od 08.08.2011, 35/15 od 07.07.2015. Dostupno na: <http://www.mmp.gov.me/ResourceManager/FileDownload.aspx?rid=216889&rType=2&file=Zakon%20o%20rodnoj%20ravnopravnosti%202015.pdf>. Pristupljeno 16. oktobra 2018.

4 Skupština Crne Gore. *Zakon o zaštiti od nasilja u porodici*. „Službeni list CG“, br. 46/2010. Dostupno na <http://media.cgo-cce.org/2013/06/18-Zakon-o-zastiti-od-nasilja-u-porodici.pdf>. Pristupljeno: 16. oktobra 2018.

.....

znom ili kaznom zatvora do jedne godine svako „ko primjenom grubog nasilja naruši tjelesni ili duševni integritet članova svoje porodice ili porodične zajednice.“⁵

Definicija pojma „nasilje nad ženama“ nalazi se u više međunarodnih dokumenta a neki od najvažnijih su Konvencija Savjeta Evrope za sprječavanje i suzbijanje nasilja nad ženama i nasilja u porodici – Istanbulska konvencija i Konvencija Ujedinjenih nacija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW). Konvencija Ujedinjenih naroda, donijeta 1979. godine, počinje da razvija poseban međunarodnopravni okvir za zaštitu ljudskih prava žena, a ljudska prava žena potvrđuju se kao sastavni dio međunarodnog prava o ljudskim pravima. Ovaj pravni okvir tokom vremena dopunjuje se i razrađuje raznim međunarodnim dokumentima a jedan od njih je i Istanbulska konvencija koja je integrisana u evropski okvir za zaštitu ljudskih prava.

Komitet Ujedinjenih nacija za eliminisanje diskriminacije žena navodi da je nasilje nad ženama rodno zasnovano nasilje i zato se koristi izraz „rodno zasnovano nasilje nad ženama“. Konvencija Ujedinjenih nacija CEDAW definiše rodno zasnovano nasilje kao oblik diskriminacije te ono nasilje koje se odnosi na žene zato što su žene ili koje prekomjerno pogađa žene. Ono uključuje akte kojima se nanosi fizičko, psihičko ili seksualno oštećenje ili patnja, prijetnje takvim aktima, prisila ili oduzimanje slobode.⁶

Istanbulska konvencija nasilje nad ženama definiše kao kršenje ljudskih prava i oblik diskriminacije nad ženama. To znači da države odgovaraju ako adekvatno ne reaguju na tu vrstu nasilja. Konvencija zahtijeva od država potpisnica potpunu posvećenost prevenciji, zaštiti, procesuiranju i sankcionisanju akata nasilja. Crna Gora potpisala je Konvenciju i ratifikovala kao jedna od prvih država a stupila je na snagu 1. avgusta 2014. godine.⁷

1.1 Međunarodne preporuke za izvještavanje o nasilju u porodici – nasilju nad ženama

Etičko i senzibilisano izvještavanje medija o nasilju nad ženama pospješiće primjena međunarodnih preporuka i dokumenata. Radi suzbijanja rodni stereotipa u medijima, Savjet Evrope preporučuje svim zemljama članicama da javnosti „učine dostupnim odgovarajuće

5 Skupština Crne Gore. *Krivični zakonik Crne Gore*. „Sl. list RCG“, br. 70/2003, 13/2004 – ispr. i 47/2006 i „Sl. list CG“, br. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011 – dr. zakon, 40/2013, 56/2013 – ispr., 14/2015, 42/2015, 58/2015 – dr. zakon, 44/2017 i 49/2018). Dostupno na: <https://www.paragraf.me/propisi-crnogore/krivicni-zakonik-crne-gore.html>. Pristupljeno: 16. oktobra 2018.

6 Komitet Ujedinjenih nacija za eliminisanje diskriminacije žena, Opšta preporuka br. 35 o rodno zasnovanom nasilju nad ženama, ažuriranje Opšte preporuke br. 19. Dostupno na: http://www.ljudskaprava.gov.rs/sites/default/files/dokument_file/preporuka_35_sedow_srb.pdf. Pristupljeno: 16. oktobra 2018.

7 Savjet Evrope. *Istanbulska konvencija – Konvencija za sprječavanje i suzbijanje nasilja nad ženama i nasilja u porodici*. Dostupno na: <https://rm.coe.int/1680464e6e>. Pristupljeno: 16. oktobra 2018.

informacije o različitim tipovima nasilja i njihovim posljedicama na žrtve“.⁸

Komitet Ujedinjenih nacija za eliminisanje diskriminacije žena poziva sve zemlje da usvoje i sprovedu efikasne mjere za ukidanje diskriminacije nad ženama i njihovim aktivnostima, uključujući štetno i stereotipno prikazivanje žena.⁹

U izvještaju iz februara 2018. godine Evropski parlament poziva države članice da promovišu sadržaj o rodnoj ravnopravnosti u javnim medijima. Takođe naglašava da sloboda uređivanja ne smije pod bilo kojim okolnostima služiti podsticanju ili legitimaciji ponižavajućih portreta žena. Evropski parlament preporučuje da u medijima treba uraditi planove i smjernice rodne ravnopravnosti u kojima će postaviti standarde za pozitivno prikazivanje žena u oglašavanju, vijestima, izvještavanju, proizvodnji ili emitovanju, i da pokrivaju sva osjetljiva područja sadržaja kao što su prikaz moći i autoriteta, ekspertiza, donošenje odluka, seksualnost, nasilje, raznolikost uloga i upotreba neseksističkog jezika. Pored toga, javni i privatni mediji podstiču se da integrišu rodnu ravnopravnost u sve svoje sadržaje i usvajaju planove ravnopravnosti da bi odražavali društvenu raznolikost. Naglašava se da posebnu pažnju treba posvetiti obuci o tome kako mediji izvještavaju o slučajevima nasilja nad ženama. Sugerise se da stalna obuka o prikazivanju žena u medijskim sadržajima bude dostupna medijskim profesionalcima, uključujući one na liderskim pozicijama.¹⁰

U priručniku za izvještavanje o rodno zasnovanom nasilju, koji je izdala Agencija Ujedinjenih nacija za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena (UNW), ističe se da je uloga novinara/novinarke u mijenjanju svijesti i percepcije nasilja nad ženama krucijalna. „Ono što bismo izdvojili kao izuzetno važno za mijenjanje postojećih obrazaca izvještavanja jesu odabir tema kad se radi o nasilju nad ženama, izvori koji se koriste i vizuali koji prate novinarski tekst“, navodi se u priručniku.¹¹

8 Savjet Evrope. Preporuka Rec(2002)5 Komiteta ministara državama članicama o zaštiti žena od nasilja i Memorandum s objašnjenjima. Dostupno na: <http://www.womenngo.org.rs/paneurovska/prevod2002-web.pdf>. Pristupljeno 16. oktobra 2018.

9 Komitet Ujedinjenih nacija za eliminisanje diskriminacije žena. Opšta preporuka br. 35 o rodno zasnovanom nasilju nad ženama, ažuriranje Opšte preporuke br. 19. Dostupno na: http://www.ljudskaprava.gov.rs/sites/default/files/dokument_file/preporuka_35_sedow_srb.pdf. Pristupljeno: 16. oktobra 2018.

10 European Parliament - Committee on Women's Rights and Gender Equality. *Report: gender equality in the media sector in the EU* (23. February 2018). Dostupno na: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-%2f%2fEP%2f%2fTEXT%2bREPORT%2bA8-2018-0031%2b0%2bDOC%2bXML%2bV0%2f%2fEN&language=EN>. Pristupljeno: 16. oktobra 2018.

11 Dekić, Slobodanka. *Priručnik za izvještavanje o rodno zasnovanom nasilju*. UN Women. 2017. Dostupno na: <http://ba.one.un.org/content/dam/unct/bih/PDFs/UN%20WOMEN/UN%20woman%20prirucnik%20nasilje%20nad%20zenama-BH-WEB.PDF>. Pristupljeno: 16. oktobra 2018.

2. CILJ I KONCEPT ISTRAŽIVANJA

Izveštavanje o nasilju nad ženama zahtijeva posebnu pažnju i obzir, senzibilisanost za osjetljivo vaganje između interesa javnosti da zna i zaštite privatnog života.

Cilj našeg istraživanja jeste da proučimo kako mediji u Crnoj Gori izvještavaju o nasilju nad ženama, kako se odnose prema etičkim načelima i s kakvim se izazovima srijeću posebno u zaštiti prava na privatnost. Ovim istraživanjem ne želimo da ocjenjujemo stanje etike u izvještavanju o nasilju nad ženama, niti da presuđujemo u tome ko krši etičke norme i senzacionalizmom privlači više publike. Naša namjera je da upozorimo na probleme i otvorimo javnu debatu o izazovima u izvještavanju o nasilju nad ženama i poštovanju prava na privatnost.

U istraživanju smo se usredsredili na primjenu načela u Kodeksu novinara Crne Gore koje se odnosi na dužnosti novinara u vezi s poštovanjem prava na privatnost. Načelo 7 propisuje da je „novinar/novinarka dužan/dužna da se krajnje pažljivo odnosi prema privatnom životu ljudi“. Dodaje se da je „pravo na privatnost obrnuto srazmjerno značaju javne funkcije koju pojedinac obavlja, ali je i u tim slučajevima nužno poštovati ljudsko dostojanstvo“.¹²

U istraživanju smo analizirali izvještavanje o izabranom slučaju na uzorku osam medija: četiri dnevna lista – *Pobjeda, Vijesti, Dan* i *Dnevne novine*, te četiri online medija: *CdM, Vijesti online*, portal *RTCG* i portal *Analitika*. Riječ je o slučaju u kojem su akteri privatna lica i koji se dogodio u Starom Baru kad su stradale dvije žene – jedna je ubijena a druga povrijeđena a suprug ubijene, osumnjičen za zločin, nakon svega je izvršio samoubistvo. Mnogi rođaci i komšije navodili su da je suprug tukao i maltretirao ubijenu.

Zainteresovanost medija za ovaj slučaj počeo je 1. februara 2017. i trajala je narednih nekoliko dana, do kad je u izabranom uzorku medija objavljeno 15 tekstova (uključujući i one koju su prenošeni iz drugih medija).

S ovim slučajem u najvažnijim segmentima prava na privatnost upoređićemo drugi slučaj porodičnog nasilja u kojem je izvršilac javna ličnost i koji je okončan nagodbom s tužilaštvom da učinilac prizna i plati novčanu kaznu. Mediji su pisali o tome u novembru 2016. i februaru 2017. godine.

U istraživanju smo se osvrnuli i na izvore informacija i pokazali kako se uz njihovu pomoć pojavljuju izazovi u zaštiti prava na privatnost. Studije slučaja opisali smo bez identifikacije, jer

je na taj način izbjegnuto moguće ponovno ugrožavanje prava na privatnost, te viktimizacija i stigmatizacija žrtava. Takođe smo uradili intervju sa samoregulacijskim organima, predstavnicima medija i nevladinog sektora, i ekspertkinjom za medije.

3. NALAZI ISTRAŽIVANJA

Novinari i urednici u medijima koji su izvještavali o izabranom slučaju nasilja nad ženama nailazili su na niz izazova u vezi s primjenom etičkih normi o zaštiti prava na privatnost. U načelu 7.1 Kodeksa novinara Crne Gore koje se odnosi na pravo na privatnost, jasno se propisuje da „svi ljudi imaju pravo na dostojanstvo koje novinar/novinarka ne smije proizvoljno narušavati, u ime prava javnosti da zna“.

Svi tekstovi o slučaju koji smo analizirali, objavljeni su u rubrici hronika ili crna hronika i praćeni su fotografijama koje se, zajedno s naslovima, mogu posmatrati u kontekstu poštovanja prava na privatnost. Od 15 tekstova, ime autora/autorki poznato je za sedam tekstova, dok je za ostale navedeno da su izvori drugi mediji ili su bez potpisa. U tri štampana medija ova priča našla se i na naslovnoj strani.

3.1 Otkrivanje identiteta

Karakteristično je da se po pravilu u svim tekstovima objavljuju puna imena i prezimena žrtve i mogućeg ubice, a ponekad i bliskih rođaka. To je jedan od najvažnijih izazova u primjeni etičkih normi kojima se propisuje da „žrtve nesreća ili zločina imaju pravo na posebnu zaštitu svojih imena“, i da se „ne smije zadirati u privatni život neke osobe i izvještavati o njoj bez njene dozvole“. Postavlja se pitanje je li otkrivanje identiteta u ovom slučaju bilo neophodno da bi javnost bolje razumjela nesreću ili zločin. Kodeksom se takođe zahtijeva da se primijeni i smjernica u kojoj se navodi da „prije objavljivanja imena žrtve/žrtava nasilja ili nesreće, novinar/novinarka mora da provjeri da li je o tome obaviještena njena/njihova najuža porodica.“

U tekstovima se kao izvor pojavljuje saopštenje policije u kojem se objavljuju uglavnom inicijali, ali i godine starosti i mjesto u kojem se zločin dogodio. U pojedinim medijskim objavama parafrazira se dio policijskog saopštenja i tada se objavljuje puni identitet aktera slučaja, pa nije dovoljno jasno šta piše u originalnom tekstu iz policije. No, najčešće objavljivanje punog imena i prezimena žrtve i ubice tretiraju se kao činjenice za koje izostaje izvor.

3.2 Otkrivanje detalja iz privatnog života

Od detalja iz privatnog života, po pravilu se u ovim tekstovima navode godine starosti svih aktera slučaja, grad i naselje u kojem se zločin dogodio, sadašnji i raniji bračni status, roditeljstvo koje podrazumijeva pominjanje djece i njihovih godina starosti, rođачke veze, porijeklo i ranije mjesto življenja.

Uz ove podatke, obično se opisuju porodične prilike i dešavanja iz porodičnog života. Na primjer, da je ubijena žena bila nevjenčana supruga mogućeg izvršioca krivičnog djela, da imaju zajedničko dijete kao i djecu iz ranijih brakova, da je ubijena bila u šestom mjesecu trudnoće, da je osumnjičeni izbjeglica iz susjedne države, da je bio ljut na suprugu i njenu majku jer ga je ostavila i da je odavno planirao da im se osveti... Takođe se piše o ocu i bratu ubijene, navodi se njihovo mjesto zaposlenja, pominju se braća i sestre osumnjičenog i njihovo prebivalište i niz drugih detalja kojima se zadovoljava znatiželja publike. Izvori su uglavnom neimenovane komšije i rođaci, a dešava se i da izvor izostane.

Kodeks novinara propisuje da „izvještavanje o privatnom životu može biti opravdano samo u slučajevima od posebnog javnog interesa“ odnosno kada je riječ o „radnjama kojima se ugrožavaju zdravlje i bezbjednost građana i društva, kao što su kriminalne i terorističke radnje, korupcija itd.“. Dodaje se da i „kada se izvještava o privatnosti koja je od posebnog javnog interesa, ne smije se preći granica etičnosti povodeći se za senzacionalizmom, neprimjerenom radoznalošću, voajerizmom i željom da se neko izvrgne poruzi ili da se unizi nečije dostojanstvo“.

Ako to uzmemo u obzir, otvara se dilema – je li potrebno objavljivanje detalja iz privatnog života aktera slučaja i da li takvo izvještavanje predstavlja senzacionalističko i neopravdano otkrivanje privatnosti. Pitanja na koja takođe treba dati odgovor su da li se time istovremeno povrjeđuju ugled i dostojanstvo žrtve, te da li se ona dodatno viktimizuje i stigmatizuje uključujući i njenu djecu i najbliže rođake.

No, od interesa za javnost u ovom slučaju ipak može biti ukazivanje neimenovanih komšija i rođaka na moguće krivično djelo – da je ubijena trpjela nasilje, da ju je muž maltretirao i tu kao zbog čega ga je morala napustiti i odvesti zajedničko dijete. To je bila prilika da se provjeri i istraži je li nasilje u porodici prijavljivano, i jesu li i kako reagovalе institucije. O tome publika nije dobila informacije a na taj ugao priče, samo u jednom tekstu, ukazala je stručnjakinja iz nevladinog sektora.

3.3 Opisivanje šokantnih prizora

Etički izazovi u vezi s poštovanjem prava na privatnost koji otvaraju dileme o senzacionalizmu, posebno dobijaju na značaju kad je riječ o prikazivanju šokantnih prizora.

Naime, u Kodeksu novinara navodi se da „prikazivanje šokantnih prizora može biti opravdano jedino s namjerom da se skrene pažnja na posljedice nekog društveno krajnje neprihvatljivog ponašanja“.

U praksi je u većem broju tekstova do detalja opisan način kako se dogodilo ubistvo, opisuju se krvave scene, mjesto zločina s tragovima krvi i ponašanje i vriska djece koja su svemu prisustvovala, detaljno se opisuje kako je izranjavljena žrtva sva krvava sama krenula prema bolnici... Upotrebljava se i terminologija koja odražava dramatičnost i pojačava šokantnost priče: „iskasapio ženu i taštu“, „tragovi krvi pred kućom i u okolini“, „krvavi pir“, „tragovi nje-ne krvi vidjeli su se na parkiranom automobilu“. Opisivanje načina na koji je izvršeno samoubistvo, („prerezao je sebi grkljan“, „presudio je sam sebi zabovši nož sebi u vrat“) još je jedan od problema u primjeni etičkih normi u kojima se kodeksom u tim slučajevima zahtijeva krajnja pažljivost i odmjerenost. Naime, novinarski kodeks određuje da „u takvim situacijama ne treba objavljivati imena i detaljan opis okolnosti u kojima se samoubistvo desilo“.

3.4 Objavljivanje podataka o fizičkom i mentalnom stanju, bolesti ili povredama

Problemi s primjenom etičkih normi vidljivi su i u objavljivanju podataka o fizičkom stanju, mentalnom stanju ili povredama koje takođe spadaju u sferu privatnosti. U tekstovima se navode detalji o fizičkom pa i mentalnom stanju ranjene žrtve, vrsta povreda, način povređivanja i djelovi tijela gdje su povrede nanijete. Izvori tih informacija u pojedinim medijima uglavnom su ljekari, dok se u nekim tekstovima izvor ne navodi, ali se istvoremeno zaključuje da je to „dokaz da se žrtva borila s ubicom“.

3.5 Upotreba fotografija

Etičke norme iz kodeksa nalažu da „prije objavljivanja fotografija i snimaka s mjesta nesreće ili nasilja, novinar/novinarka treba dobro da procijeni postoji li javni interes za otkrivanjem identiteta žrtava ili prikazivanjem šokantnih prizora (leševi, lokve krvi, rane, lomovi i sl.)“.

U analiziranom uzorku 15 članaka, njih je 14 opremljenih fotografijama. Te fotografije prikazuju dio naselja, ulicu i kuću u kojoj se zločin dogodio. Objavljeno je ukupno 29 takvih fotografija i u jednom tekstu ilustracija koja odslikava agresiju – muškarca u pokušaju da udari ženu. Pojedine fotografije praćene su i tekstom: „Kuća u koju je ubica ušao s nožem“, „mjesto

tragedije“, „s uviđaja iz Bara“. Neke od fotografija prikazuju unošenje mrtvog tijela u automobil, lokve krvi na stepeništu i krvave otiske, uveličane i date u boji. Narušavanje privatnosti objavljivanjem fotografija etički je problem u izvještavanju medija o nasilju nad ženama i ponovo otvara pitanje senzacionalizma.

3.6 Naslovi

Naslovi, uz nepoštovanje pretpostavke nevinosti, uglavnom opisuju način na koji se desio zločin i pozivaju publiku na čitanje upotrebom drastičnih izraza i formulacija koje najavaljuju šokantnu priču: „UZNEMIRUJUĆE: Trudna žena vrištala i molila za spas“, „Nezapamćen zločin u Baru: trudnu suprugu ubio pred djetetom“, „Iskasapio ženu i taštu, pa presudio sebi“... Novinari i urednici koji određuju naslove izdvajaju najeksplicitnije detalje nasilja i neprovjerene tvrdnje da bi bombastično najavili dramatičnu priču koja slijedi. Na taj način senzacionalizmom i tendencioznošću nastoji se privući i zadržati pažnja publike.

Takve prakse otvaraju pitanja da li se tako krše ne samo etičke norme koje se odnose na pravo na privatnost, već se publika navodi na pogrešan zaključak, te da li se raspiruju najniže strasti i porivi i stvara atmosfera osvete i mogućeg novog zločina. Da je takav epilog moguć, potvrđuju i izjave neimenovanih izvora u pojedinim tekstovima, da se brat ubijene sprema da osveti sestru.

Iako smo u analizi slučaja pažnju usmjerili na zaštitu privatnosti, u svim tekstovima prisutni su problemi s poštovanjem pretpostavke nevinosti. To doprinosi stvaranju pogrešne slike u javnosti da su činjenice već utvrđene i da je dokazano kako je zločin izvršen i ko je izvršilac.

3.7 Pravo na privatnost anonimnih građana i javnih ličnosti

Kad se upoređi slučaj koji smo analizirali u kojem su akteri anonimni građani sa slučajem porodičnog nasilja prema bivšoj supruzi u kojem je izvršilac javna ličnost, čini se kao da su mediji blagonakloniji u izvještavanju i zaštiti privatnog života javne ličnosti u odnosu na javnosti nepoznate osobe.

Međutim, Kodeks novinara i novinarki Crne Gore propisuje da je „pravo na privatnost obrnuto srazmjerno značaju javne funkcije koju pojedinac obavlja, ali je i u tim slučajevima nužno poštovati ljudsko dostojanstvo“. Ostaje dilema da li je u crnogorskom društvu pa i kod novinara/novinarki još prisutan stereotip da javne ličnosti i funkcioneri zavrjeđuju viši stepen zaštite njihovog ugleda pa i privatnosti od običnih građana/građanki. Takođe, moguće je da ta praksa proizilazi iz straha da će akteri pokrenuti tužbu za povredu časti i ugleda koja je vjerovatnija kod izvještavanja o moćnim pojedincima nego o običnim građanima/građankama.

Teško je donositi zaključak u odnosu na samo jedan slučaj koji smo analizirali, ali bi bilo vrijedno u budućim istraživanjima posvetiti pažnju detaljnoj i obuhvatnoj analizi te teme. Podsjetimo takođe da se prema Kodeksu može tolerisati otkrivanje identiteta žrtve ukoliko je riječ o javnoj ličnosti.

Iako se i u slučaju javne ličnosti navodi puni identitet oba aktera, primjećuju se razlike u izvještavanju. Za razliku od prvog slučaja o kojem su izvještavali svi mediji u Crnoj Gori, objave o drugom slučaju nalaze se u samo tri medija – u dvije dnevne novine i na jednom portalu. U tekstovima se uglavnom koriste policijski izvori i nezvanične informacije iz tužilaštva, a akteri su pozvani da daju izjave koje se citiraju. Nema dramatičnosti u priči koja se postiže odlaskom na lice mjesta i prenošenjem izjava komšija i rođaka opisivanjem šokantnih prizora, nema detalja o porodičnim prilikama i dešavanjima iz porodičnog života. Ne pominju se rođaci i djeca, godine starosti, porijeklo, raniji bračni status, niti mjesto gdje se nasilje desilo. Podsjeća se samo na funkciju osumnjičenog i da se tužilaštvo bavi ispitivanjem njegovih ranijih poslova. Poštuje se pretpostavka nevinosti i slučaj se prati do epiloga. Ne iznose se detalji sa suđenja zatvorenog za javnost, osim podatka da se izvršilac nagodio s tužilaštvom, priznao djelo i da će platiti novčanu kaznu. Ne objavljuju se fotografije naselja, ulice i kuće u kojoj se dogodilo nasilje, već samo fotografija javne ličnosti. Moguće dileme i izazovi u izvještavanju medija kad je riječ o senzacionalizmu i zaštiti privatnosti u ovom slučaju odnose se na opisivanje načina nanošenja povreda tokom trajanja postupka, bez navođenja izvora koji bi potvrdio da je bivša supruga upravo to izjavila pred tužiocem. Takođe, u jednom od naslova opisuje se kako je osumnjičeni tukao suprugu, što je privlačilo publiku da pročita tekst.

4. STAVOVI I ISKUSTVA SAMOREGULATORNIH ORGANA, MEDIJA I CIVILNOG SEKTORA

Nakon kvalitativne analize sadržaja izvještaja koje su o izabranom slučaju objavljivali mediji, dodatne odgovore i objašnjenja za probleme u primjeni etičkih odredbi prilikom izvještavanja o nasilju nad ženama potražili smo kroz razgovore s predstavnicima samoregulacijskih organa, novinarima i urednicima, aktivistkinjama nevladinih organizacija i ekspertkinjom za medije. Svi intervjui obavljani su e-poštom u septembru 2018. godine, osim jednog koji je obavljen u avgustu. Intervjuisani su pokazali želju da učestvuju u istraživanju i aktivno doprinesu poboljšanju primjene etičkih standarda iz Kodeksa novinara/novinarki Crne Gore.

4.1 Bez prigovora samoregulatornim organima

Samoregulacija je mehanizam koji bi prvi trebalo da se aktivira kad mediji ne sprovedu etičke norme i predstavlja dobar način da se u samoj medijskoj zajednici podstakne profesionalna samorefleksija i otklone dileme u poštovanju profesionalnih standarda i načela Kodeksa novinara/novinarki Crne Gore. O najčešćim problemima u primjeni etičkih načela u izvještavanju o nasilju u porodici – nasilju nad ženama tražili smo odgovore od izvršnog sekretara Medijskog savjeta za samoregulaciju Ranka Vujovića i ombudsmana dnevnih listova *Dan* i *Vijesti* Ilije Jovićeвиća i Paule Petričević. Medijski savjet za samoregulaciju okupljao je 19 medija, koji predstavljaju samo dio medijske zajednice u Crnoj Gori. Njegov rad prekinut je početkom septembra 2018. godine jer, kako je saopštio Ranko Vujović, već dvije godine to tijelo radi bez finansijskih sredstava.¹³ Medijski savjet imao je Komisiju za monitoring i žalbe koja je prema poslovniku bila dužna da razmatra žalbe koje se odnose na rad svih medija registrovanih u Crnoj Gori bez obzira na to jesu li oni članovi Medijskog savjeta za samoregulaciju ili ne, a čiji podnosilac/podnositeljka smatra da taj rad nije u skladu s Kodeksom novinara/novinarki.

Medijski savjet za samoregulaciju i ombudsmani *Vijesti* i *Dana* u posljednje dvije godine nijesu imali nijedan prigovor odnosno žalbu na izvještavanje o nasilju u porodici – nasilju nad ženama, pa tako ni na članke koje smo analizirali u našem istraživanju. To je najvažniji podatak koji se ističe u odgovorima ispitanika.

Ranko Vujović i Ilija Jovićeвиć¹⁴ kažu da ni sami nijesu primijetili da je bilo problema u primjeni etičkih normi, pa onda ni potrebe za davanjem upozorenja medijima. No, Vujović ipak smatra da je ugrožavanje prava na privatnost najosjetljiviji dio priče koja se odnosi na nasilje u porodici. S druge strane, ombudsmanka *Vijesti* Paula Petričević ocjenjuje da postoji blagi porast poštovanja Kodeksa u *Vijestima* kad se piše o nasilju nad ženama.¹⁵ Imala je više samonicijativnih intervencija kojima je između ostalog upozoravala na kršenje načela 7.1 koje se odnosi na privatnost odnosno senzacionalističko izvještavanje i na upotrebu sintagmi ponižavajućih i/ili diskriminišućih za žene. Nakon upozorenja, kako kaže, nije primijetila da se iste greške ponavljaju. Ukazuje na to da treba kontinuirano vršiti edukaciju o rodno zasnovanom nasilju a uporedo s tim preduzeti i druge aktivnosti.

13 Intervju s Rankom Vujovićem, izvršnim sekretarom *Medijskog samoregulatornog tijela*. Intervju e-poštom, 11. septembar 2018.

14 Intervju s Ilijom Jovićeвиćem, ombudsmanom dnevnog lista *Dan*. Intervju e-poštom. 11. septembar 2018.

15 Intervju s Paulom Petričević, ombudsmankom dnevnog lista *Vijesti*. Intervju e-poštom. 11. septembar 2018.

„Vjerujem da bi postojeći Kodeks novinara/novinarki u perspektivi trebalo dopuniti smjernicom/smjernicama koja/koje bi se odnosile na izvještavanje o rodno zasnovanom nasilju, ali i o trafikingu. U međuvremenu bi trebalo izraditi ili koristiti postojeće priručnike koji se odnose na ovu problematiku.“ (Paula Petričević)

4.2 Identitet žrtve poznat iako ga svi štite

Iskustva i stavovi novinara/novinarki koji pišu o nasilju nad ženama i urednika/urednica hronike gdje se ti tekstovi objavljuju, doprinose potpunijem sagledavanju izazova s kojima se mediji srijeću u primjeni etičkih normi, pa i zaštiti privatnosti. Stoga smo za mišljenje o ovoj temi pitali Dražena Živkovića, bivšeg dugogodišnjeg novinara *Dana* i sadašnjeg novinara i urednika u portalu *Borba*, Lejlu Hadžimuhović, novinarku *Dnevnih novina*, Milicu Krgović, urednicu društva u *Danu*, i Natašu Pajović, urednicu crne hronike u *Dnevnim novinama*. Novinare smo pitali na koje su izazove nailazili u izvještavanju, kako su ih rješavali, pregledaju li urednici njihove tekstove i daju li primjedbe, i da li su se sreli s prigovorima na njihovo izvještavanje o nasilju u porodici. Zanimalo nas je i jesu li prošli obuku o ovoj temi i smatraju li da bi to bilo korisno.

Dražen Živković navodi da je u julu 2017. godine dobio otkaz u listu *Dan* nakon što je objavio imena i prezimena aktera u slučaju porodičnog nasilja.¹⁶ Živković objašnjava da je, iako je brat žrtve nasilja tražio da se objavi identitet njegove sestre i zeta, sačekao da policija izda saopštenje o tom slučaju s inicijalima aktera, a onda je u svom tekstu objavio njihov identitet. Ističe da su njegov izvještaj pregledali urednici i odobrili objavljivanje. Uslijedio je prigovor mediju zbog kršenja Kodeksa novinara/novinarki i, nakon disciplinskog postupka, dobio je otkaz, dok, kako naglašava, urednici nijesu snosili nikakvu odgovornost. Dodaje da mu se prije otkaza više puta dešavalo da ga žrtva nasilja potraži u redakciji da bi ispričala svoje iskustvo, a da ga nakon par sati pozove telefonom i moli da o tome ne piše. Smatra da mnoge žene zbog straha ne prijavljuju nasilje, ali i zbog toga što im pojedini nadležni organi savjetuju da odustanu od prijave „kako ne bi bacile ljagu na porodicu“. Živković je izričit da mu urednici nikada nijesu sugerisali da obrati pažnju na primjenu etičkih normi u izvještavanju. U vezi s potrebom za obučavanjem novinara, Živković smatra da ona ne može biti od velike pomoći. Njegov zaključak je da je senzacionalizam jedina vodilja vlasnika medija i glavnih urednika i da se malo toga može primijeniti u današnjim medijima.

Novinarka Lejla Hadžimuhović iz svog iskustva navodi da žene žrtve nasilja, često ne žele da se zna njihov identitet pa traže da se istaknu inicijali ili neko „kodno ime“, te da, kako kaže,

16 Intervju s Draženom Živkovićem, novinarom i urednikom portala *Borba* i bivšim novinarom lista *Dan*. Intervju e-poštom 31. avgusta 2018, dopuna intervjuja 20. septembra 2018.

.....

upravo tu leže novinarske dileme. Ona se nije susretala s prigovorima i žalbama na svoj rad. Urednici joj često daju savjete da pažljivo ispita žrtvu o tome želi li da njen identitet bude otkriven. Hadžimuhović nije prošla obuku o izvještavanju o nasilju u porodici, ali smatra da bi to bilo korisno novinarima.¹⁷

Urednici su u pisanom intervjuu ocjenjivali izvještavanje medija o nasilju nad ženama i da li bi bilo korisno odrediti osobu u redakciji koja bi upozorila na kršenje etičkih normi. Zanimalo nas je pregledaju li novinarske tekstove, koje probleme primjećuju u primjeni etičkih normi i je li bilo prigovora čitalaca, civilnog sektora i samoregulacije na izvještavanje o ovoj problematici. Pitali smo ih i je li potrebna posebna edukacija o rodno osjetljivom izvještavanju i jesu li njihovi novinari prošli obuku o tome.

Urednice društva i crne hronike u dnevnim listovima *Dan* i *Dnevne novine* Milica Krgović i Nataša Pajović ističu da do sada nije bilo prigovora na izvještavanje tih medija o slučajevima nasilja u porodici i nasilja nad ženama, i da se etičke norme poštuju. Nataša Pajović, urednica crne hronike u *Dnevnim novinama*, navodi da se u novini trude da zaštite identitet žrtve ali da istovremeno ukažu na problem nasilja nad ženama o kojem se, kako kaže, ne piše dovoljno.¹⁸

„Dileme kod ovih tekstova uglavnom uvijek ima, jer zaštita indentiteta žene žrtve nasilja vodi ka tome da štitimo i identitet počinioca krivičnog djela, tako da tekstovi bivaju suvoparni i nezanimljivi čitaocima koji uvijek zahtjevaju što više podataka. Novinarima ukazujem da uvijek štite indentitet žrtve, naravno koliko je to moguće. Oni uvijek ispoštuju tu sugestiju.“¹⁹ (Nataša Pajović)

I Milica Krgović, urednica rubrike društvo u *Danu*, ističe da postoje dileme u vezi s objavom identiteta u situacijama kad žrtva ili njoj bliske osobe to traže. Tvrdi da identitet žrtve nikad ne objavljuju, naročito kad je riječ o maloljetnim osobama, te da su to ujedno njene sugestije novinarima koje oni uvažavaju. Priznaje da ima mnogo dilema. Jedna od tih je, „da li objava može pogoršati situaciju bez obzira što smo čuvali identitet, jer je mala sredina pa i kada se objave inicijali neko to prepozna“, objašnjava Krgović.²⁰

Dok Nataša Pajović smatra da je potrebna edukacija o izvještavanju o nasilju u porodici kako za novinare/novinarke tako i za urednike/urednice, Milica Krgović poručuje da nije potrebna

17 Intervju s Lejlom Hadžimuhović, **novinarkom** *Dnevnih novina*. **Intervju e-poštom 12. septembar 2018.**

18 Intervju s **Natašom Pajović, urednicom rubrike crna hronika u listu** *Dnevne novine*. **Intervju e-poštom, 10. septembar 2018.**

19 Ibid.

20 Intervju s **Milicom Krgović, urednicom rubrike društvo u dnevnom listu** *Dan*. **Intervju e-poštom, 11. septembar 2018.**

posebna edukacija ali istovremeno ne spori da je svaka obuka korisna. Sagovornice su mišljenja da ukoliko urednici poznaju Kodeks novinara/novinarke i sugerišu novinarima primjenu njegovih načela, nije potrebno odrediti osobu koja bi savjetovala kolege/koleginice u vezi s rodno osjetljivim izvještavanjem i primjenom etičkih normi.

4.3 Čini se da je medijima senzacionalizam važniji od zaštite privatnosti

Nevladine organizacije koje se bave zbrinjavanjem i pružanjem pomoći žrtvama porodičnog nasilja mogu jasno i konkretno ukazati na najčešće izazove i probleme u izvještavanju medija o nasilju nad ženama. Za poglede i mišljenja o tome pitali smo Nadu Koprivicu i Biljanu Zeković iz organizacija SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja iz Nikšića i Podgorice. Aktivistkinje su u intervjuima analizirale izvještavanje medija o ovoj temi ukazujući na probleme koje su uočile u tekstovima. Interesovalo nas je jesu li na to upozoravale medije ili podnosile prigovore samoregulaciji i ombudsmanima, te kakva im je saradnja s medijima i da li ih zovu za izjave. Pitali smo ih jesu li nudili i sproveli obuku novinara o nasilju nad ženama i kako unaprijediti izvještavanje o toj temi.

Nada Koprivica iz organizacije SOS telefon u Nikšiću izvještavanje većine medija o nasilju nad ženama ocjenjuje kao sporadično, površno, bez valjane argumentacije i senzacionalističko, što je, kako kaže, posebno vidljivo u naslovima.²¹

Ističe da je izražen problem otkrivanja identiteta žene žrtve nasilja, njene djece i drugih članova porodice, i objavljivanje fotografija prostora u kojem žive. Sve to, objašnjava Koprivica, dodatno viktimizuje i stigmatizuje žrtve u zajednici i vrijeđa njihovo dostojanstvo. Biljana Zeković iz organizacije SOS telefon u Podgorici kao ključni problem u izvještavanju medija ističe takođe senzacionalistički pristup.²²

„Korišćenje inicijala ne znači ništa kada se u tekstu mogu pročitati informacije o mjestu (opis mjesta a često i ulica u kojoj žrtva živi), zatim o rodbini, komšijama i drugim licima koji su u vezi sa žrtvom. Ovakav način izvještavanja u malim crnogorskim zajednicama je izuzetno opasan i dovodi do višestruke viktimizacije žrtve.“²³ (Biljana Zeković)

Zeković objašnjava da novinari/novinarke ne doživljavaju nasilje u porodici kao ozbiljan društveni problem s dalekosežnim posljedicama, već kao vijest koja treba da bude što

21 Intervju s **Nadom Koprivicom**, SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Nikšić. Intervju e-poštom, 16. septembra 2018.

22 Intervju sa **Biljanom Zeković**, SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Podgorica. Intervju e-poštom 30. avgusta 2018.

23 Ibid.

.....

šokantnija da bi bila čitanija. Kao izuzetno slabu tačku u izvještavanju medija Biljana Zeković ističe nedovoljnu zaštitu identiteta žrtve. Obje aktivistkinje zamjeraju novinarima/novinarkama što ponekad za priču traže izjavu žene koja je preživjela nasilje. Kako navode, u tom slučaju jedini učinak može biti veća čitanost ili gledanost a žrtva istovremeno može doživjeti neprijatnost u zajednici. Nada Koprivica naglašava da mediji ne istražuju da li se i kome žrtva nasilja ranije obraćala i što su institucije preduzele. Izostaje analiza postupanja u konkretnom slučaju i kontinuitet izvještavanja do okončanja postupka. Obje aktivistkinje kažu da upozoravaju medije na propuste, javno reaguju, daju izjave i saopštenja ukazujući na slučajevne neetičkog izvještavanja.

Oba SOS telefona imaju uspostavljenu korektnu saradnju sa skoro svim medijima koji prenose njihova saopštenja i pozivaju aktivistkinje da daju izjave. SOS telefon Nikšić planira da do kraja 2018. godine za novinare/novinarke organizuje dvije obuke na temu seksualnog nasilja nad ženama i djecom dok je u proteklom periodu edukacija uključivala nekoliko novinarki koje imaju senzibilitet za te teme.

Sagovornice iz nevladinih organizacija ističu što bi mediji mogli učiniti da bi se bolje nosili s etičkim izazovima prilikom izvještavanja o nasilju u porodici. Kažu da bi mogli organizovati specifične obuke za novinare i urednike kako bi bolje razumjeli problem, položaj i potrebe žrtava, te kako bi shodno stečenim znanjima mogli informisati i senzibilisati javnost. Iz SOS telefona Nikšić imaju i prijedlog da bi trebalo raditi tematske emisije i priloge usmjerene na prevenciju nasilja nad ženama, i da se kroz zakonsku regulativu sankcionišu oni koji otkriju identitet žrtava nasilja ili okolnosti koje do toga mogu dovesti, a žrtve nasilja da se obeštete.

4.4 Samoregulacija i edukacija – uslovi za kvalitetnije medije

Ekspertkinja za rodnu ravnopravnost i medije Slavica Striković jedna je od prvih aktivistkinja nevladinog sektora koja je organizovala obuke o rodno senzitivnom izvještavanju za novinarku, i zato je bilo zanimljivo saznati kako ona vidi izvještavanje o nasilju nad ženama i koje probleme u tome prepoznaje. Pitali smo je da li novinari, urednici, samoregulacija i državni organi adekvatno reaguju kad se ne poštuju etički standardi, te kako unaprijediti izvještavanje medija o ovoj temi.

Slavica Striković navodi da bi sveobuhvatna ocjena načina izvještavanja morala biti zasnovana na monitoringu i kvalitetnoj analizi medija kojih je, po njenom mišljenju, premalo u Crnoj Gori.²⁴

24 Intervju sa Slavicom Striković, ekspertkinjom za rodnu ravnopravnost i medije.
Intervju e-poštom 12. septembra 2018.

„Ako najveći dio medija nema ombudsmana/ombudsmanku kao kvalitetan mehanizam analize i samoregulacije, ako se savjeti nacionalnog i lokanih javnih servisa najmanje bave analizom i propitivanjem rada i kvaliteta programa, možemo li očekivati odgovoran odnos medija i njihovo makar korektno izvještavanje kad je u pitanju jedna od najranjivijih grupa crnogorskog društva – a to su žene koje trpe nasilje u porodici, dakle najbližem okruženju?“²⁵ (Slavica Striković)

Striković dodaje da su novinari/novinarke izrazito nezainteresovani za obuku koja se organizuje na temu izvještavanja o diskriminiranim grupama društva. Naglašava da se medijski odnos prema temama porodičnog nasilja može opisati kao potpuna nezainteresovanost novinara/novinarki i urednika/urednica za žene žrtve nasilja. Striković objašnjava da mediji površnim i nekorektnim izvještavanjem o nasilju nad ženama na indirektan način reprodukuju uobičajene stereotipe crnogorskog društva da je nasilje stvar koja se dešava u okviru porodice, da ga tu treba i rješavati i da je žena to sigurno zaslužila. Naša sagovornica izvodi zaključak da se medijsko interesovanje pojavljuje samo u slučajevima kad se od teme može napraviti senzacija, odnosno bolja ‚prodaja‘ tog medijskog sadržaja, što medije jako približava ‚žutom‘ novinarstvu.

„Konkretni problemi u kršenju Kodeksa novinara/novinarki Crne Gore rijetko se bilježe a mediji lošim izvještavanjem ili neizvještavanjem o nasilju nad ženama ne ispunjavaju jednu od svojih etičkih i profesionalnih obaveza: da osvijetle problem i prozovu nadležne institucije da ga riješe“, smatra Striković. Preporučuje medijima da o nasilju nad ženama izvještavaju bez senzacionalizma i tabloidizacije, bez patetike, objektivno, s provjerenim činjenicama i upotrebom rodno senzitivnog jezika.

5. PRAKSA U DRUGIM DRŽAVAMA – OD ZAŠTITE PRIVATNOSTI DO OPRAVDAVANJA NASILJA

U namjeri da poređenjem s praksama u drugim državama dodatno osvijetlimo izazove crnogorskih medija u primjeni etičkih normi koje se odnose na izvještavanje o nasilju nad ženama i zaštitu privatnosti, potražili smo primjere iz Slovenije i Velike Britanije. Te države izabrali smo jer iz njih dolaze partnerske organizacije koje učestvuju u projektu (Mirovni institut iz Ljubljane i Mreža za etičko novinarstvo iz Londona).

Slovenački primjer najbolje ćemo objasniti upoznavanjem s nekim od najvažnijih principa iz Kodeksa novinara Slovenije. Kodeks štiti pravo na privatnost pojedinca i zapovijeda izbjegavanje senzacionalističkog i neopravdanog otkrivanja njegove privatnosti, osim u slučaju kad javni interes preteže nad poštovanjem prava na privatnost. Kodeks propisuje da se ne smije otkriti identitet žrtava seksualnog zlostavljanja, porodične tragedije i teških zločina osim uz saglasnost žrtve. Prema istom dokumentu, javnost ima pravo na više informacija o javnim ličnostima.²⁶

U jednom aktuelnom slučaju iz februara 2018. godine, nevladina organizacija SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja iz Ljubljane podnio je pritužbu samoregulacijskom tijelu, Novinarskom časnom sudu, protiv novinara i glavnog urednika dnevnog lista *Dnevnik* iz Ljubljane i glavnog urednika dnevnog lista *Večer* iz Maribora da su prekršili članove Kodeksa novinara Slovenije u slučaju izvještavanja o ubistvu djevojke.²⁷

Zasijedao je Novinarski časni sud (NČS) i postupak zaključio s objavljivanjem presude-mišljenja da neki članovi Kodeksa jesu prekršeni. Iz obrazloženja NČS mogu se izvući zaključci koji su značajni i za novinare/novinarke u Crnoj Gori. Samo otkrivanje inicijala imena i prezimena žrtve i osumnjičenog NČS nije priznao kao kršenje prava na privatnost pojedinca odnosno kao senzacionalističko i neopravdano otkrivanje njegove privatnosti. No, uz navođenje inicijala išlo je objavljivanje ostalih podataka (starost, tačna adresa, detalji porodične situacije, roditeljstvo), s kojima je novinar otkrio više detalja koji bi mogli dovesti do prepoznavanja osumnjičenog i njegovih rođaka, a što je NČS kvalifikovao kao pretjerano zadiranje u privatnost koja je proizvod isključivo radoznalosti.

NČS je zaključio da je u ovom slučaju došlo do nesrazmjernog uplitanja u privatnost. Takođe je konstatovao da iako novinar nije objavio puna imena žrtve i osumnjičenog, čime je pokazao stepen pažljivosti u zaštiti identiteta žrtava, ipak je prekršio još jedan član Kodeksa jer je objavio podatke o roditelju osumnjičenog, koji bi zajedno s inicijalima, mogli dovesti do identifikacije pogođenih osoba. S druge strane, novinar nije prekršio član koji zabranjuje otkrivanje identiteta žrtve jer nije objavio njeno ime, starost ni druge informacije zbog kojih bi ona mogla biti prepoznata u javnosti. Novinar i urednici oslobođeni su i odgovornosti da su prekršili pretpostavku nevinosti objavljivanjem fotografije, jer se, kako je obrazložio NČS,

26 Novinarsko časno razčodišče. *Kodeks novinarjev Slovenije [Kodeks novinara Slovenije]*. Dostupno na <https://razsodisce.org/o-ncr/na-podlagi-cesa-ncr-deluje/novinarski-kodeks/>. Pristupljeno: 16. oktobra 2018.

27 Novinarsko časno razčodišče. *Presuda Novinarskog časnog suda Slovenije (12. februara 2018)*. Dostupno na: <https://razsodisce.org/2018/02/drustvo-sos-telefon-za-zenske-in-otroke-zrtve-nasilja-pritoznik-proti-novinarju-petru-lovsinu-odgovornemu-uredniku-miranu-lesjaku-oba-dnevnik-in-matiji-stepisniku-odgovornemu-uredniku/>. Pristupljeno: 16. oktobra 2018.

na njoj isključivo vide sudija i tužilac. Zaključeno je i da objavljivanje takve fotografije nije sporno.²⁸

Osim Slovenije, zanimalo nas je i kakva je praksa na ovom području u Velikoj Britaniji. Nacionalno udruženje novinara (National Union of Journalists – NUJ), objavilo je Etički kodeks još davne 1936. godine a najnovija verzija objavljena je 2011. godine. Kodeks ima 12 članova a svaki novinar/novinarka kao član/članica ovog udruženja mora potpisati izjavu kojom se obavezuje na poštovanje pravila. Propisuje se da novinar neće narušiti pravo na privatnost pojedinaca, njihovo pravo na žalost i tugu, osim ako prevladava javni interes. Obaveza novinara je takođe da izvještavanjem ne doprinosi starosnoj, rodnoj, rasnoj i vjerskoj mržnji i diskriminaciji, kao ni onoj u čijoj su osnovi seksualna orijentacija, bračno stanje i legalni status pojedinca.

Isto udruženje objavilo je 2013. godine posebna pravila o tome kako izvještavati o nasilju nad ženama. Između ostalog navodi se da bi nasilje nad ženama trebalo tako i nazivati i ne predstavljati ga kao „nestabilnu vezu“. Dodaje se da „one koji su izvršili nasilje ne treba nazivati monstrumima, demonima, manijacima ili zvijerima, jer se na taj način stvara mit da su zlostavljači vidno i suštinski različiti od normalnih ljudi“. Regulatorno tijelo za britanske emitere OFCOM kaznilo je televiziju sa sjedištem u Londonu pod nazivom „Islamski kanal“ za seriju prekršaja propisa o emitovanju. Ova televizijska stanica platila je 30 hiljada funti zato što se voditeljka javno zalagala za nešto što su nazvali „muslimanskim običajima“ da žena ne smije odbiti seksualni odnos u braku, dok je istovremeno mužu dozvoljeno da prisili ženu na odnos. Medij je tako poslao poruku da žene treba da trpe nasilje i da je ono opravdano. Ista televizija prekršila je propis o emitovanju kad su na panelu o nasilju u porodici njeni predstavnici omalovažavali žene i nazivali ih pogrđnim imenima.

Zaštita identiteta i privatnosti žrtava u izvještavanju o nasilju nad ženama predstavlja standard i univerzalno načelo u mnogim evropskim zemljama s razvijenim samoregulacijskim mehanizmima u medijskoj i novinarskoj zajednici te je zapisana u kodeksima kojima se propisuju etičke i profesionalne norme neophodne za rad novinara/novinarki.

28 Novinarski časni sud – NČS (Novinarsko častno razsodišče – NČR) jeste zajedničko tijelo Društva novinara Slovenije i Sindikata novinara Slovenije koji osigurava da članovi novinarske zajednice rade u skladu s etičkim i profesionalnim pravilima sadržanim u Kodeksu novinara Slovenije. Žalba na kršenje Kodeksa novinara Slovenije može se uputiti arbitražnom vijeću sastavljenom od devet izabranih novinara i urednika, i dva predstavnika javnosti. Postupci pred NČS po pravilu odvijaju se javno, što svjedoči o transparentnosti njegovog rada, a isto vreme doprinosi svjesnosti novinara i građana/građanki o etičkim normama. Poštovanje etičkih načela u izvještavanju o nasilju nad ženama često je prisutna tema u radu Društva novinara Slovenije koje saraduje sa SOS telefonom za žene i djecu žrtve nasilja kroz edukaciju i senzibilizaciju novinara/novinarki u ovoj oblasti. Više o presudama Novinarskog časnog suda dostupno na slijedećoj adresi: <https://razsodisce.org/category/razsodba/>.

6. ZAKLJUČCI

Iako je bilo rasprostranjeno uvjerenje da se pravo na privatnost krši u tabloidnim medjima a da ozbiljni mediji to uglavnom ne rade, približavanje jednih drugima, naročito u slučajevima izvještavanja o nasilju, postalo je evidentno. U zaštiti prava na privatnost jedan od najvažnijih etičkih problema je što se, po pravilu, objavljuju imena i prezimena žrtve i osumnjičenog. Važno je dati odgovor na pitanje je li otkrivanje identiteta bilo neophodno da bi javnost bolje razumjela nasilje ili zločin. Opisivanje šokantnih prizora i detalja iz privatnog života takođe dovodi do pitanja u vezi s profesionalnom etikom – je li riječ o neprimjerenoj radoznalosti i neopravdanom otkrivanju privatnosti čiji je cilj da privuče publiku. Pitanje senzacionalističkog izvještavanja može se postaviti i kod objavljivanja podataka o fizičkom, mentalnom stanju ili povredama koje po Kodeksu spadaju u sferu privatnosti i kod izbora fotografija koje prikazuju mjesto zločina i šokantne detalje.

Tendenciozni naslovi koji opisuju zločin i često navode na pogrešan zaključak predstavljaju praksu koja odstupa od načela i smjernica u Kodeksu novinara. Problemi u poštovanju pretpostavke nevinosti takođe ukazuju na to da novinari/novinarke treba da obrate više pažnje na poštovanje tog načela. I pored većeg broja izazova sa kojima se srijeću mediji u ovoj oblasti, interesantno je da samoregulacijski organi u posljednje dvije godine nijesu imali nijedan prigovor odnosno žalbu na izvještavanje o nasilju u porodici – nasilju nad ženama. Opasnost da mediji svojim izvještavanjem mogu povrijediti ugled i dostojanstvo žrtve, i izložiti je dodatnoj viktimizaciji i stigmatizaciji, uključujući i njenu djecu, trebalo bi ipak da bude predmet stalnog preispitivanja novinara/novinkarki i urednika/urednica o tome da li primjenjuju etičke norme i kakve posljedice može izazvati njihovo nepoštovanje.

7. PREPORUKE

- Edukovati novinare/novinarke i urednike/urednice o rodno osjetljivom izvještavanju i pri tome posvetiti posebnu pažnju rodno zasnovanom nasilju.
- Uraditi priručnik za izvještavanje o rodno zasnovanom nasilju koji će dati rješenja za konkretne i najčešće izazove u primjeni etičkih normi u ovoj problematici.
- Dopuniti Kodeks novinara/novinkarki smjernicama koje se odnose na rodno osjetljivo izvještavanje.

- Pokrenuti široku debatu o izvještavanju o nasilju nad ženama i najčešćim problemima i izazovima.
- Pozvati medije, profesionalna novinarska udruženja i nevladine organizacije da prate, sprovedu redovne analize i ukazuju na etičke probleme u medijskom izvještavanju o rodno zasnovanom nasilju. Pozvati ombudsmane/ombudsmanke i Savjet za samoregulaciju da učine isto.
- Predložiti nevladinim organizacijama koje se bave zbrinjavanjem i pružanjem pomoći žrtvama porodičnog nasilja da zajedno s novinarskim i medijskim udruženjima uspostave godišnju nagradu za najbolje medijsko izvještavanje o slučajevima rodno zasnovanog nasilja.
- Više javno promovisati pozitivne primjere etičnog i rodno osjetljivog izvještavanja.
- Na Fakultetu političkih nauka, na smjeru koji pohađaju budući novinari/novinarke, u kurikulum uvesti teme o rodno osjetljivom izvještavanju, podsticati diplomske, magistarske i doktorske radove o toj temi.
- Uraditi analizu primjene načela o pretpostavci nevinosti kao posebno istraživanje.

BIBLIOGRAFIJA

Dekić, Slobodanka. *Priručnik za izvještavanje o rodno zasnovanom nasilju*. UN Women. 2017. Dostupno na: <http://ba.one.un.org/content/dam/unct/bih/PDFs/UN%20WOMEN/UN%20woman%20prirucnik%20nasilje%20nad%20zenama-BH-WEB.PDF>. Pristupljeno: 16. oktobra 2018.

European Parliament – Committee on Women’s Rights and Gender Equality. *Report: gender equality in the media sector in the EU* (23. February 2018). Dostupno na: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-%2f%2fEP%2f%2fTEXT%2bREPORT%2bA8-2018-0031%2b0%2bDOC%2bXML%2bV0%2f%2fEN&language=EN>. Pristupljeno: 16. oktobra 2018.

Kodeks novinara/novinarki Crne Gore, 2016. Dostupno na: <https://www.osce.org/fom/255576?download=true>. Pristupljeno: 16. oktobra 2018.

Komitet Ujedinjenih nacija za eliminisanje diskriminacije žena, Opšta preporuka br. 35 o rodno-zasnovanom nasilju nad ženama, ažuriranje Opšte preporuke br. 19. Dostupno na: http://www.ljudskaprava.gov.rs/sites/default/files/dokument_file/preporuka_35_sedow_srb.pdf. Pristupljeno: 16. oktobra 2018.

Komitet Ujedinjenih nacija za eliminisanje diskriminacije žena. Opšta preporuka br. 35 o rodno-zasnovanom nasilju nad ženama, ažuriranje Opšte preporuke br. 19. Dostupno na: http://www.ljudskaprava.gov.rs/sites/default/files/dokument_file/preporuka_35_sedow_srb.pdf. Pristupljeno: 16. oktobra 2018.

Novinarsko častno razsodišče. *Kodeks novinarjev Slovenije* [Kodeks novinara Slovenije]. Dostupno na <https://razsodisce.org/o-ncr/na-podlagi-cesa-ncr-deluje/novinarski-kodeks/>. Pristupljeno: 16. oktobra 2018.

Novinarsko častno razsodišče. Presuda Novinarskog časnog suda Slovenije (12. februara 2018). Dostupno na: <https://razsodisce.org/2018/02/drustvo-sos-telefon-za-zenske-in-otroke-zrtve-nasilja-pritoznik-proti-novinarju-petru-lovsinu-odgovornemu-uredniku-miranu-lesjaku-oba-dnevnik-in-matiji-stepisniku-odgovornemu-uredniku/>. Pristupljeno: 16. oktobra 2018.

NVO SOS telefon. *Studija o nasilju u porodici i nasilju nad ženama u Crnoj Gori*. 2012. Dostupno na: <http://www.un.org.me/Library/Gender-Equality/4%20Studija%20o%20nasilju%20u%20porodici%20i%20nasilju%20nad%20zenama%20u%20Crnoj%20Gori.pdf>. Pristupljeno: 16. oktobra 2018.

NVO SOS telefon. *Studija o nasilju u porodici i nasilju nad ženama u Crnoj Gori*. 2012. Dostupno na: <http://www.un.org.me/Library/Gender-Equality/4%20Studija%20o%20nasilju%20u%20porodici%20i%20nasilju%20nad%20zenama%20u%20Crnoj%20Gori.pdf>. Pristupljeno: 16. oktobra 2018.

Savjet Evrope. *Istanbulsta konvencija – Konvencija za sprječavanje i suzbijanje nasilja nad ženama i nasilja u porodici*. Dostupno na: <https://rm.coe.int/1680464e6e>. Pristupljeno: 16. oktobra 2018.

Savjet Evrope. Preporuka Rec(2002)5 Komiteta ministara državama članicama o zaštiti žena od nasilja i Memorandum s objašnjenjima. Dostupno na: <http://www.womenngo.org.rs/panevropska/prevod2002-web.pdf>. Pristupljeno 16. oktobra 2018.

Skupština Crne Gore. *Krivični zakonik Crne Gore*. „Sl. list RCG“, br. 70/2003, 13/2004 – ispr. i 47/2006 i „Sl. list CG“, br. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011 – dr. zakon, 40/2013, 56/2013 – ispr., 14/2015, 42/2015, 58/2015 – dr. zakon, 44/2017 i 49/2018). Dostupno na: <https://www.paragraf.me/propisi-crnegore/krivicni-zakonik-crne-gore.html>. Pristupljeno: 16. oktobra 2018.

Skupština Crne Gore. *Zakon o rodnoj ravnopravnosti*. „Sl. list RCG“, br. 46/07 od 31. 7. 2007. i „Sl. list Crne Gore“, br. 73/10 od 10. 12. 2010, 40/11 od 8. 8. 2011, 35/15 od 7. 7. 2015. Dostupno na: <http://www.mmp.gov.me/ResourceManager/FileDownload.aspx?rid=216889&rType=2&file=Zakon%20o%20rodnoj%20ravnopravnosti%202015..pdf>. Pristupljeno 16. oktobra 2018.

Skupština Crne Gore. *Zakon o zaštiti od nasilja u porodici*. „Službeni list CG“, br. 46/2010. Dostupno na <http://media.cgo-cce.org/2013/06/18-Zakon-o-zastiti-od-nasilja-u-porodici.pdf>. Pristupljeno: 16. oktobra 2018.

UNDP. *Istraživanje nasilje u porodici i nasilje nad ženama*. 2017. Dostupno na: <http://www.un.org.me/Library/Gender-Equality/Istrazivanje%20UNDP%20o%20nasilju%20u%20porodici%20i%20nasilju%20nad%20zenama%202017.pdf>. Pristupljeno: 16. oktobra 2018.

POPIS INTERVJUA

Intervju s **Biljanom Zeković**, predstavnicom *SOS telefona za žene i djecu žrtve nasilja Podgorica*. Intervju e-poštom, 30. avgusta 2018.

Intervju s **Draženom Živkovićem**, novinarom i urednikom portala *Borba* i bivši novinar lista *Dan*. Intervju e-poštom 31. avgusta 2018, dopuna intervjuja 20. septembra 2018.

Intervju s **Ilijom Jovičevićem**, ombudsmanom dnevnog lista *Dan*. Intervju e-poštom, 11. septembar 2018.

Intervju s **Lejlom Hadžimuhović**, novinarkom *Dnevnih novina*. Intervju e-poštom 12. septembar 2018.

Intervju s **Milicom Krgović**, urednicom rubrike društvo u dnevnom listu *Dan*. Intervju e-poštom, 11. septembar 2018.

Intervju s **Nadom Koprivicom**, predstavnicom organizacije *SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Nikšić*. Intervju e-poštom, 16. septembar 2018.

Intervju s **Natašom Pajović**, urednicom rubrike crna hronika u listu *Dnevne novine*. Intervju e-poštom, 10. septembar 2018.

Intervju s **Paulom Petričević**, ombudsmankom dnevnog lista *Vijesti*. Intervju e-poštom, 11. septembra 2018.

Intervju s **Rankom Vujovićem**, izvršnim sekretarom *Medijskog samoregulatornog tijela*. Intervju e-poštom, 11. septembar 2018.

Intervju sa **Slavicom Striković**, ekspertkinjom za rodnu ravnopravnost i medije. Intervju e-poštom 12. septembra 2018.

BILJEŠKA O AUTORKI

Dušanka Pejović, pravnica, bavi se novinarstvom i ženskim pravima više od 20 godina. Radila je kao konsultantkinja u više projekata koji su se bavili rodno osjetljivim izvještavanjem medija.

Impresum:

AUTORKA: **Duška Pejović**

UREDNIKA: **Brankica Petković**

IZDAVAČ: **Institut za medije Crne Gore**

ZA IZDAVAČA: **Olivera Nikolić**

LEKTORKA: **Lida Vukmanović-Tabaš**

DIZAJN: **Radmila Beća Radulović**

Podgorica, oktobar 2018.

